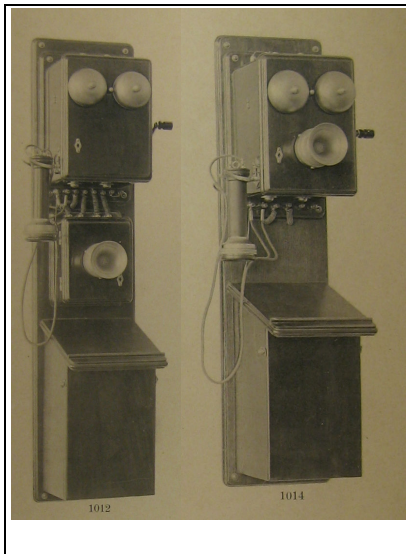

ATEA telefoons rond 1900

1. Inleiding

De eerste commerciële telefoons werden gemaakt door Amerikaanse firma's die in het kielzog van Alexander Graham Bell werkten (zoals Western Electric en anderen). Iedereen die ooit een oude houten telefoon heeft gezien, herinnert zich de wandtelefoon met twee of drie dozen. Deze werden zowat door iedere telefoonfabrikant van die tijd gemaakt. Soms is het moeilijk uit te maken van welke fabrikant die zijn. Voor ATEA toestellen hebben we daarvoor de expertise van Carlos Bekeert, die alle details kent.

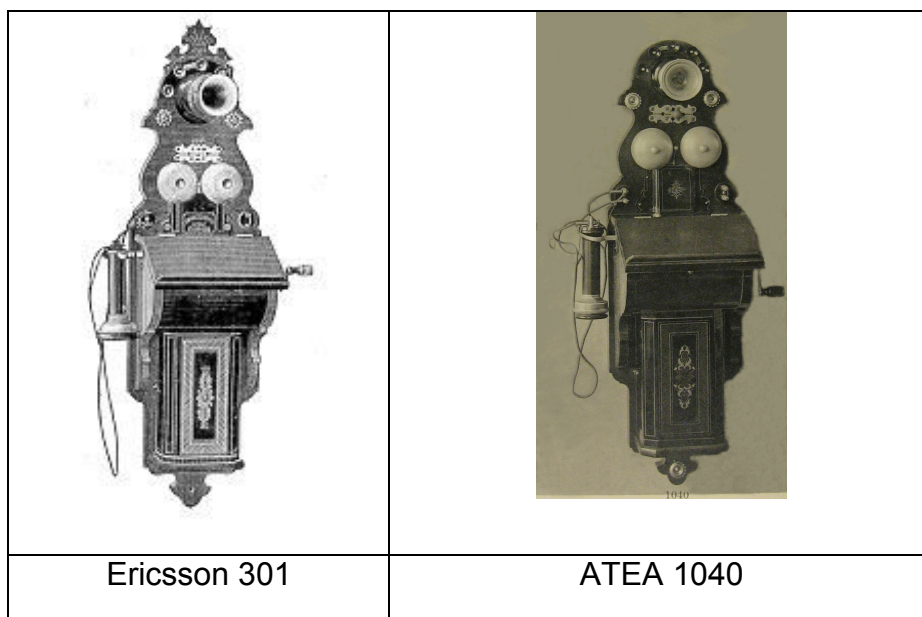
Figuur 1: ATEA 3-box en 2-box wandtelefoon (jaren 1890)

De Amerikaanse vormgeving werd in Europa niet echt geapprecieerd, zodat het Zweedse Ericsson met eigen ontwerpen begon, die door vele beginnende bedrijven werd overgenomen.

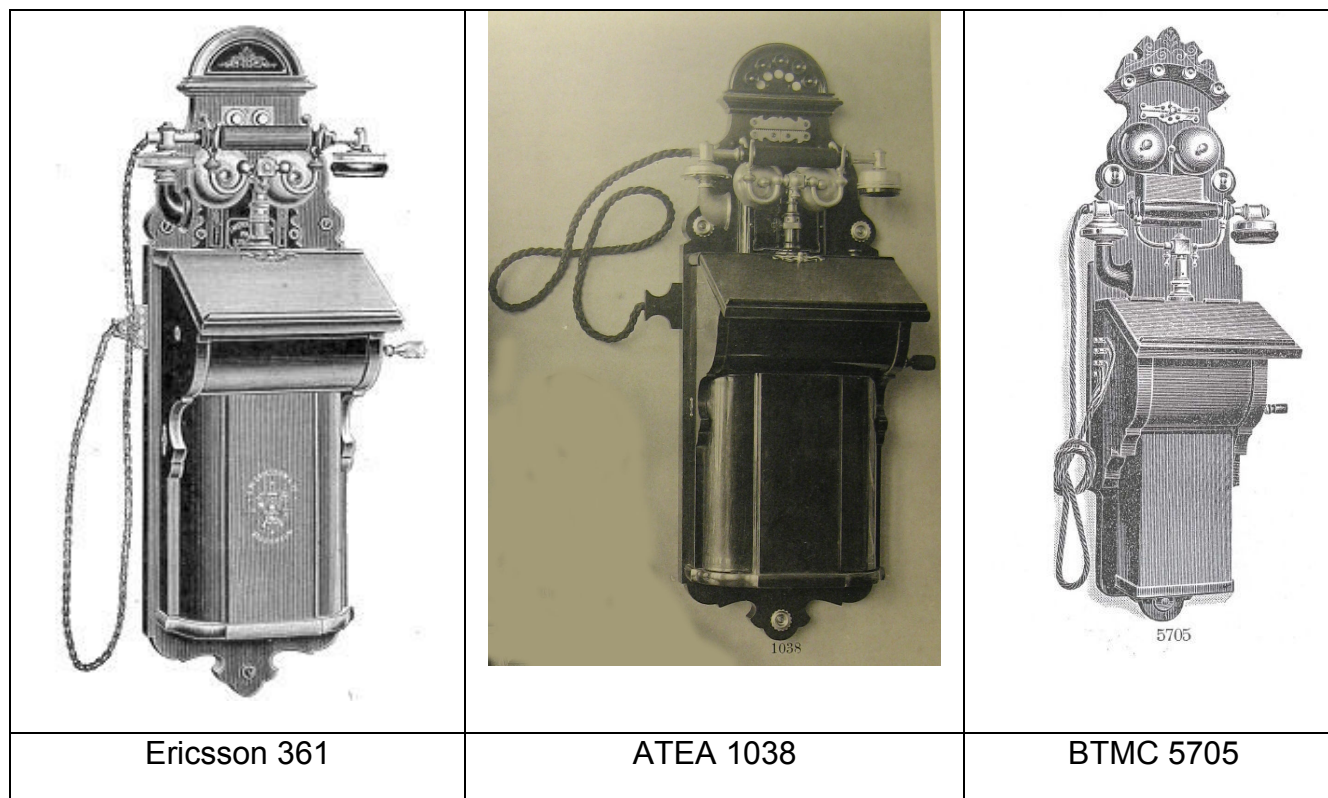
Wat had je als beginnend bedrijf nodig om een telefoon te fabriceren in de jaren 1890? Een goede meubelmaker die een mooi kastje kon maken, en een elektricien die de bedrading kon installeren. Het "binnenwerk", de microfoon en het "hoorstuk" kocht men aan bij een groter bedrijf. Pas later begon men dat binnenwerk zelf te maken.

Enkele voorbeelden:

2. Ericsson als groot voorbeeld

Figuur 2: Ericsson 301 voorbeeld voor ATEA 1040 (jaren 1890)

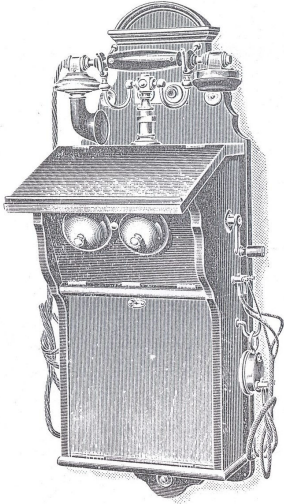
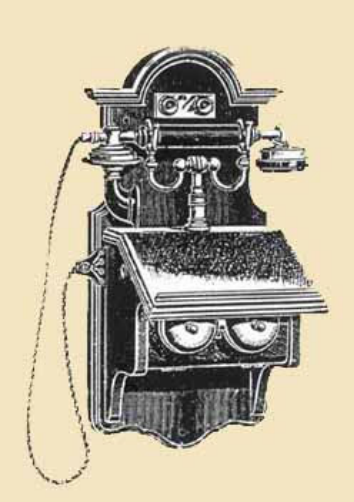

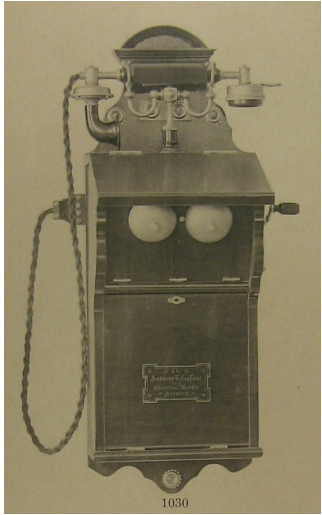
Figuur 3: Een sierlijke Ericsson telefoon, nagemaakt door zowel ATEA als BTMC (jaren 1890)

Dit is een duidelijk voorbeeld van “navolgen van de stijl van Ericsson” zowel door BTMC¹ als ATEA.

¹ BTMC= Bell Telephone Manufacturing Company, beter gekend als “den Bell”. In Antwerpen in 1882 opgericht.

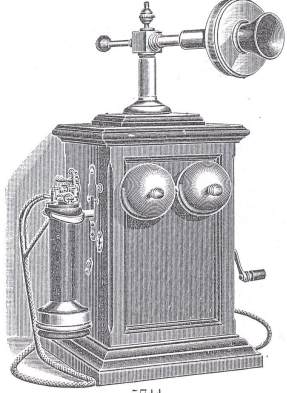
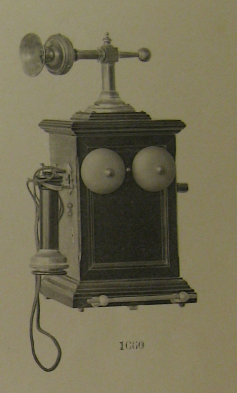

3. Een “huwelijk” van Western Electric met Ericsson

Onderstaande telefoon is een combinatie van een toestel van het Amerikaanse **Western Electric** met ingrediënten van het Zweedse Ericsson. De “body” kwam van de **Western Electric 85** (bijnaam de “fiddleback”) uit de late jaren 1890, door BTMC gecombineerd met de Ericsson “handset” en haakschakelaar. Dit toestel, BTMC type 5701, werd onder meer aan de Engelse telefoonmaatschappij “National Telephone Company” (=NTC) geleverd. Een andere fabrikant voor dit toestel was het Britse Peel O’Connor. In 1906 werd het toestel ook gemaakt door Ericsson zelf, in dit voorbeeld met een andere microfoon en hoorstuk. Ook ATEA bood dit toestel aan in zijn catalogoog. Of het Engelse NTC tot ATEA’s klandizie behoorde is echter niet geweten.

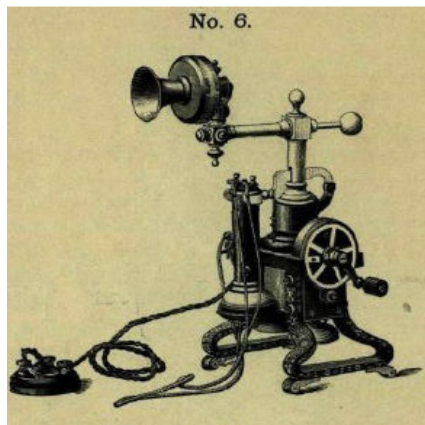
				
<p>Western Electric “fiddleback” Model 85</p>	<p>BTMC 5701 met Ericssons microtelefoon</p>	<p>Peel O’Connor K8160 met Ericssons microtelefoon</p>	<p>Ericsson n1460, in dit voorbeeld met aparte microfoon en hoor- stuk.</p>	<p>ATEA 1030 met Ericssons mi- crotelefoon</p>

Figuur 4: Een “huwelijk” van een Western Electric telefoon met Ericsson onderdelen uitgevoerd door BTMC(rond 1900), overgenomen door ATEA en anderen

4. De “turretphone”

				
BTMC 5711	ATEA 1060	Hasler (Zwitserland)	BTMC versie voor NTC met Ericsson microtelefoon	Japanese versie

Figuur 5: De zogenaamde “turretphone”

Dit tafelmodel, dat de turretphone (een “turret” is eigenlijk een kleine toren) wordt genoemd, werd door BTMC gemaakt met een microfoon die duidelijk verwijst naar Ericsson. Die ontleende de microfoon aan de Ericsson nr. 6, zoals hij onder meer verscheen in de Ericsson catalogus van 1892 (zie Figuur 6). Ook ATEA had een gelijkaardig toestel in zijn gamma.

Figuur 6: De Ericsson nr. 6, uit de Ericsson catalogoog van 1892.

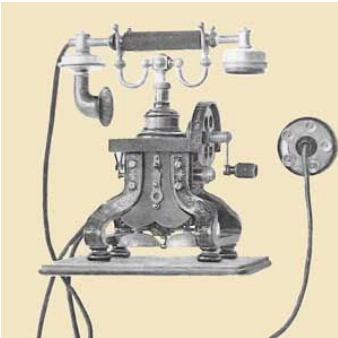
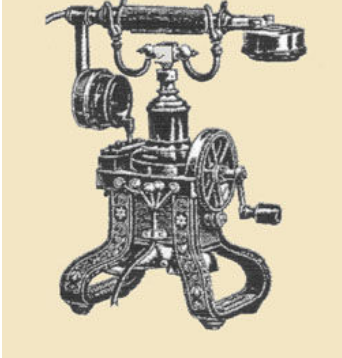

De Zwitserse firma Hasler (dat in 2015 deel uitmaakt van Ascom Holding AG) maakte dit BTMC-toestel na, doch wijzigde de microfooncircuit volgens de website van het “Museum für Kommunikation” in Bern, Zwitserland. Ten behoeve van het Engelse NTC werd door BTMC een versie gemaakt met de Ericsson microtelefoon.

Op een Koreaanse website van een museum vinden we zelfs een versie die in Japan is gemaakt².

² Zie <http://www.gumho.net/shop/shopdetail.html?brandcode=002000000059&search=&sort=order>

5. De Ericsson skeleton telefoon en zijn afgeleiden

Een duidelijk voorbeeld van het kopiëren van een Ericsson telefoon, is de zogenaamde “skeleton”, die door heel wat bedrijven werd nagebouwd. Hier enkele fabrikanten:

			
Ericsson, Zweden	AB Telefonfabriken, Zweden	ATEA, België	Berliner, Duitsland
			
Peel O Connor, Engeland	Reiner, Duitsland	Rikstelefon, Denemarken	Telefongyar Reszvenytarsasag, Budapest, Hongarije

Figuur 7: De Ericsson “skeleton” telefoon, nageemaakt door ontelbare bedrijven, waaronder ook ATEA.

Figuur 8: Een echte ATEA skeleton (zonder hoorn) van een Duits verzamelaar

Enkele jaren geleden werd een ATEA skeleton verkocht op eBay voor veel geld, ik heb toen de foto's kunnen opslaan, zie

<http://www.kulentuur.be/ateamuseum/fotos/skeletonphone/>

Nader ingaan op deze "skeleton" telefoons zou ons te ver leiden, zie onderstaande websites:

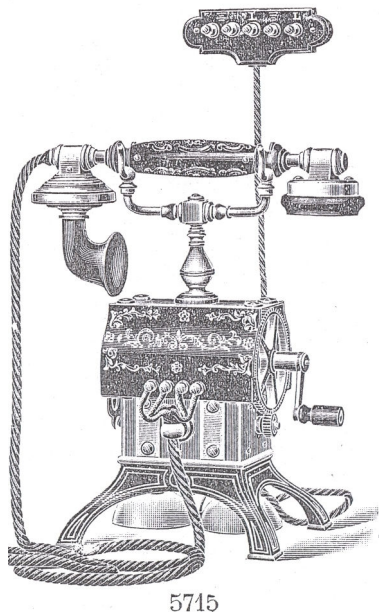
<http://telephonecollecting.org/Bobs%20phones/Pages/Skeletal/Skeletal.htm>

<http://www.mirz.homepage.t-online.de/st/skelette.pdf>

BTMC en Western Electric hadden een "afgeleide" versie

Figuur 9: BTMC 5715: het BTMC/Western Electric antwoord op de Skeleton telefoon van Ericsson.

In de wandelgangen noemde men dit de "Eiffeltower" telefoon.

6. Patenten?

Maakte men de toestellen na, of had men een licentie? Op het einde van de 19de eeuw was de situatie met patenten helemaal anders als nu. Als men een patent wilde laten gelden in een bepaald land, moest men dat ook expliciet in dat land laten registreren.

De grotere bedrijven vonden het meestal niet zo erg dat ze werden gekopieerd. Ze voelden dat niet aan als concurrentie. Trouwens de kleinere kwamen hun onderdelen toch bij hen kopen.

Dikwijls was het voor startende bedrijven ook beter geen afgewerkte telefoons in te voeren, gezien invoerrechten en transportkosten erg opliepen en de lokale autoriteiten productie in eigen land trachtten aan te moedigen.

Vandaar dat het soms ook moeilijk is de fabrikant van een telefoon te identificeren, gezien men onderdelen gebruikte van een grotere fabrikant. Western Electric was in de USA dikwijls leverancier voor kleinere bedrijven, en Ericsson in Europa.

Voor zover ik het heb kunnen achterhalen maakten sommige fabrikanten de telefoons onder licentie. Anderen maakten gewoon een “meubel” en kochten hun onderdelen.

Ik heb een vermoeden dat diegenen die de “skeleton” telefoon nabouwden, hiervoor een licentie moesten aanvragen. Waarom zouden BTMC en Western Electric anders hun eigen versie hebben gecreëerd, de zogenaamde Eiffeltower Phone. Was dat wellicht om een licentieaanvraag te vermijden?

7. Slot

Deze kleine studie heeft niet de pretentie een compleet beeld te geven, want daar kan je zelfs een boek over schrijven. Het is allen de bedoeling een trend weer te geven.

Voor het tot stand komen van deze tekst dank ik enkele internationale correspondenten om hierover van gedachten te wisselen:

Dietrich	Arbenz	München, Duitsland
Andrew	Emmerson	UK
Steve	Cichorsky	USA
Dirk	Klaum	Frankfurt, Duitsland
Karl	Kronig	Museum für Kommunikation, Bern, Zwitserland
John	Mulrane	UK
Jack	Ryan	Australië

Louis De Raedt ben ik zeer erkentelijk voor het taalkundig nazicht van deze tekst.

Jan Verhelst